

Epidemier på svensk og dansk

Jakob Eberhardt

Verdenshistoriens største epidemier: fra pest til covid-19

Roskilde: FADL, 2021

2. utgave, 347 s.

ISBN 9788793810525

Martin Holmberg

Pandemier och epidemier: från kolera till covid-19 i ett tvärvetenskapligt perspektiv

Lund: Studentlitteratur, 2020

2. utgave, 192 s.

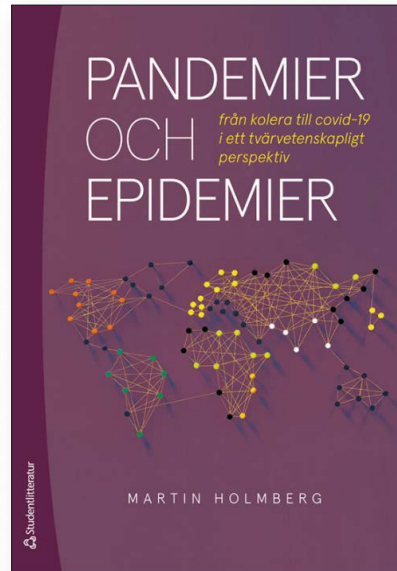
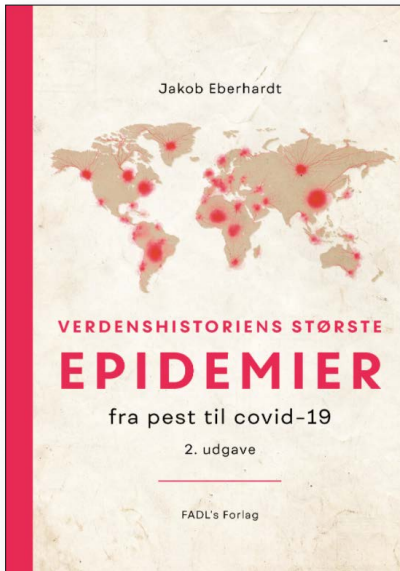
ISBN 9789144142692

Michael 2022; 19: 84–7.

COVID-19-pandemien har ført til et stort antall bokutgivelser med relevans for epidemier og pandemier. Noen av disse er nyutgivelser, hvor tidligere utgaver har fått et mer eller mindre hastverkspreget tilleggskapittel om den pågående pandemien. Dette gjelder også de to bøkene som skal omtales her.

Den danske journalisten Jakob Eberhardts bok *Verdenshistoriens største epidemier* kom opprinnelig i 2016. Den nye utgaven har i tillegg til et kapittel om COVID-19 et kort kapittel om SARS-epidemien i 2002–03. Boken konsentrerer seg om ti av de store epidemiene i historien frem til AIDS.

Epidemihistorien byr på mye dramatisk og fargerikt stoff, og Eberhardt utnytter dette med betydelig journalistisk *flair*, som mange lesere utvilsomt vil ha glede av. Forfatteren fokuserer først og fremst på de sensasjonelle aspektene ved epidemiene og har åpenbart vesentlig mindre interesse for forståelsen av årsaksforholdene bak epidemiutbrudd. I de siste tiårene er

det blitt klart at en lang rekke økologiske og miljørelaterte faktorer spiller en avgjørende rolle for samspillet mellom mennesket og mikroben. Innsikt i disse faktorene er nødvendig for å forstå både fortidens og nåtidens epidemier. Slike økologiske og miljørelaterte faktorer er ikke vektlagt systematisk i boken og finnes bare spredt her og der. Synspunkter på grunnleggende forskjeller og egenskaper ved de ulike formene for mikrober og på immunforsvarets rolle finnes også bare nokså tilfeldig rundt i boken.

Forfatteren sier i forordet til første utgave at han har valgt «en fremadskridende og scenisk præget fortelling om epidemierne, og på den annen side faktaavsnit, der beskriver forskjellige aspekter av sykdommene på mere nøgtern og leksikalsk vis». Hvordan fungerer så dette i praksis? Når det gjelder faktaavsnittene som er skrevet i rødt, virker det ofte nokså tilfeldig hva som havner her og ikke i hovedteksten. Dette er noe forvirrende og kan bryte opp teksten på en uheldig måte.

Jeg kan heller ikke se at forfatteren har gjennomført sin plan om en «fremadskridende» beretning om de enkelte epidemierne. Tvert imot begynner beretningen ofte, tilsynelatende tilfeldig, midt i epidemihistorien, og hopper så frem og tilbake. Det gjelder for eksempel kapitlet om pest. Mens man i pesthistorien jo regner med tre store pandemier hvor den justinianske pest på 500-tallet var den første, begynner Eberhardt pestkapitlet med pestepidemien i London i 1665. Først etter flere sider beveger han seg tilbake i tid til Svartedauen, hvor han kun ofrer den justinianske pest én linje *en*

passant. Heller ikke den tredje pandemien som begynte på slutten av 1800-tallet, får noen omtale. Forfatteren synes for øvrig ikke å kjenne til nyere forskning om viktige økologiske faktorer, blant annet klima, ved pestepidemier og de økende holdepunktene for at lus og menneskelopper trolig spilte en viktig rolle ved smittespredningen under Svartedauen.

Også de øvrige kapitlene bærer preg av en noe tilfeldig disposisjon av stoffet. I omtalen av kolera er kapitlet helt dominert av epidemien i København i 1853 med et vell av detaljer, mens de syv pandemiens globale herjinger fra begynnelsen av 1800-tallet frem til i dag nærmest ikke nevnes. Også her mangler omtale av de viktige økologiske og klimarelaterte faktorene ved utbrudd av pandemier med kolerabakterien som jo primært er en vannbakterie.

Boken er trykket tidlig på høsten 2020. Forfatteren kan derfor ikke bebreides at kapitlet om COVID-19-pandemien naturlig nok mangler omtale av utviklingen etter dette, som i stor grad er preget av utrullingene av en rekke vaksiner. Men dette kapitlet viser igjen en påfallende skjev disposisjon av stoffet. Hele 14 sider omtaler virusutbruddet på cruiseskipet Diamond Princess.

Alt i alt gir denne boken til dels fargerike og velskrevne detaljskildringer av noe tilfeldig valgte aspekter ved flere av de store epidemiene i historien og kan med sin journalistiske vinkling være underholdende lesning for mange. Men fremstillingen er usystematisk og gir ingen dypere forståelse av årsaksforholdene bak epidemier i fortid, nåtid og fremtid.

Pandemier och epidemier

Pandemier och epidemier – från kolera til covid-19 i ett tvärvetenskapligt perspektiv av Martin Holberg er en helt annen type bok, både i omfang og innhold. Selv om tittelen kunne gi inntrykk av det, er dette ikke primært en detaljert beskrivelse av en rekke spesielle epidemier. Forfatteren er først og fremst opptatt av infeksjonsepidemiologi og de økologiske og miljørelaterte faktorene bak epidemier som han stadig kommer tilbake til i de ulike kapitlene.

Forfatteren er utvilsomt kunnskapsrik innen infeksjonsepidemiologi. Fremstillingen her er imidlertid svært detaljert og har et så vidt akademisk preg at den neppe vil være fristende lesning for den interesserte allmenhet som forfatteren åpenbart håper på, selv om han særlig sikter seg inn mot spesielle grupper i helsevesen og academia. Jeg synes også han kompliserer problemstillingene unødige, med en rekke fagtermer som strengt tatt er unødvendige i en ikke-akademisk fremstilling.

Holmberg har imidlertid mange interessante synspunkter innen infeksjonsepidemiologien. Han har et kritisk blikk på flere sentrale begreper som allmenheten er blitt presentert for i medias dekning av COVID-19-pandemien. Det er for eksempel velgjørende å se hans problematisering av det såkalte R-tallet som helsebyråkrater har messet om på inn- og utpust det siste året.

Omtale av de økologiske faktorene som er vesentlige for interaksjonen mellom mennesket og mikrobene og for epidemiutbrudd, finner man en rekke steder i boken, blant annet i de korte kapitlene om polio, HIV/AIDS og influensa. Innsikten i disse faktorene er særlig kommet i de siste 30–40 årene med erkjennelsen av de såkalte *emerging infectious diseases (EID)*, de mange nyoppdagede infeksjonssykdommene som har dukket opp på annen halvdel av 1900-tallet. Noe overraskende er det at forfatteren ikke synes å erkjenne dette, men har et noe kritisk blikk på EID-begrepet, som han først introduserer i kapitlet *Epidemiologiska teorier*. Resultatene av EID-forskningen har faktisk vist seg meget nyttige også ved studier av tidligere tiders epidemier, siden mange av de økologiske faktorene er tidløse.

I denne utgaven av boken har Holmberg også tilføyd et essayistisk preget kapittel om COVID-19, men dette er utdatert på mange måter siden det åpenbart er skrevet ferdig på forsommeren 2020. Holmberg beskriver hovedpunktene i den svenske pandemistrategien, som svært mange mistenker har vært basert på målet om naturlig oppnådd flokkimmunitet, men unnlater å nevne at Sverige har hatt vesentlig større dødelighet enn nabolandene.

Når det gjelder detaljer, stusser jeg når Holmberg (s. 23) skriver at det var først på 1700- og 1800-tallet at miasmebegrepet «började användas allmänt». Miasmebegrepet var sentralt allerede i antikken hos både Hippokrates og Galen og var senere aktuelt i medisinen til langt ut på 1800-tallet.

Alt i alt er nok dette først og fremst en bok for lesere med spesiell interesse for infeksjonsepidemiologi som dessverre ikke vil tape sin betydning i fremtiden hvor nye epidemier og pandemier vil true oss.

Stig Sophus Frøland
s.s.froland@medisin.uio.no

Stig Sophus Frøland er professor emeritus i infeksjonssykdommer og klinisk immunologi ved Universitetet i Oslo.